

Mens en Wereld

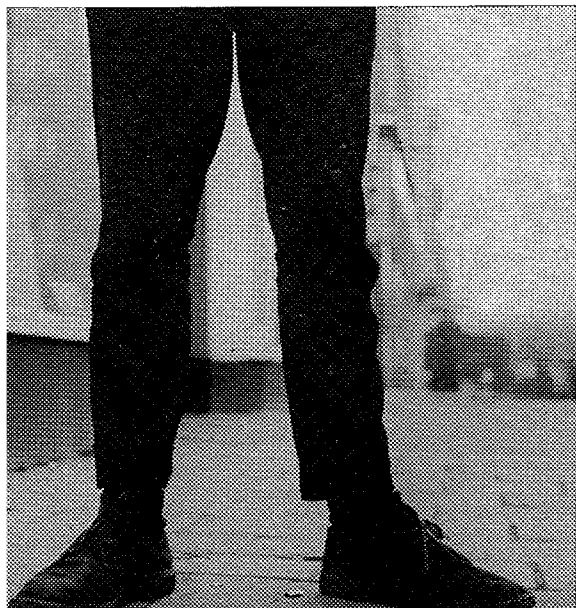

OP een avond werd ik opgebeld door een vriendin van ons, die het niet meer wist. Pedagogisch niet meer. 'Ik weet het niet meer,' zei ze, 'misschien vind je 't gek, dat ik je opbel, maar ik heb het gevoel, dat ik helemaal niets goed kan doen bij dat kind.' 'Nou,' zei ik, 'dat gevoel is wel juist, hoor. Had je echt gedacht, dat je 't goed deed? Kom nou, we weten er toch geen van allen iets van! We zijn toch allemaal sukkel's'

Nu kwam dat kersvers uit de grond van m'n hart, want diezelfde middag was ik met de drie dochters naar de markt gegaan om naar truitjes en wollen kousen te kijken. Niet te duur, want het seizoen is bijna voorbij. Goed, ik dook in een kraam met beeldige truitjes en vesten, in alle denkbare maten, soorten en kleuren. Op een afstand stonden de drie gratiën naast elkaar misprijzend naar me te kijken. 'Waardeloze dingen', was het oordeel, 'we willen naar het dumpdaleis.' Een paar jaar geleden zou ik verbolgen uitgekreten hebben: 'Wát, mijn dochters gekleed uit een soldaten-dump! En dat, terwijl je vader in z'n jonge jaren bijna van de HBS is afgetrapt, omdat hij een gebroken geweertje droeg! Geen sprake van! Over mijn lijk!' Maar nu, och, mijn lijk. Ze zouden me hoogstens peinzend aankijken en zeggen: 'O ja, je wil gecremeerd worden, hè? Kun je daar in spijkerbroek verschijnen, als nabestaande?'

Spijkerbroeken met gulpen en spijkerjacks, die je in bedrijfskledingwinkels moet gaan kopen, 't is even wennen, maar je kunt er wel mee leren leven. Soms vraag je, maar dat is per ongeluk: 'Je gaat er toch niet mee naar school, hè?' Dan kijken ze je aan, of je een circusnummer bent, een dansende beer of een olifant op een tonnetje of zo en dan zeggen ze ijsig: 'Waarom niet?' Maar met de kousen zijn we geslaagd. Witte wollen, net operatie-kousen. Ze kunnen er zó mee op de brancard om hun blindedarm te laten wegnemen, maar 't is weer eens het absolute einde. Tot er weer een ander absoluut einde komt.

Ouders moesten elkaar veel vaker opbellen, vind ik: 'Zeg, hebben jullie 't weer zoals gewoonlijk helemaal verknald, of ging het wel vandaag...' 't Zou de wachtlijsten voor de opvoedkundige bureaus zeker aanmerkelijk verkorten.

VIETNAM EN ALGERIJE

DE Amerikaanse interventie in Vietnam is een bren geworden van internationale bezorgdheid en van verdeeldheid in de Verenigde Staten. Geen wonder: zelden is een beleid zo weinig overwogen geweest als dat van president Johnson. Aan het einde van de maand februari had de Amerikaanse senaatscommissie voor buitenlandse aangelegenheden haar onderzoek voltooid en de Franse Azië-kenner Guillain zijn reeks artikelen in de Franse Monde beëindigd. Men kreeg daaruit de indruk dat wij waren aangeland bij een situatie, die in verscheidene opzichten te vergelijken was met die in Algerije omstreeks 1956.

Wat willen de Verenigde Staten? Voorkomen, dat Zuid-Vietnam onder het gezag komt van het 'rode' Noord-Vietnam. Nu was dat in 1954 als mogelijkheid aanvaard door de ondertekenaars van de akkoorden van Genève: de regeringen van Zuid-Oost-Azië, China, de Sowjet-Unie, Engeland en Frankrijk bijvoorbeeld. Indien een volksstemming, die in 1956 gehouden had moeten worden, zou leiden tot een meerderheid voor hereniging van noord en zuid, dan zouden de twee delen (in 1954 voorlopig gescheiden) weer één staat moeten vormen, waarvan de neutraliteit internationaal gegarandeerd zou behoren te worden.

Nu hebben de V.S. in 1954 geweigerd, deze overeenkomst te tekenen en de scheiding tussen de twee gedeelten zo groot mogelijk gemaakt. Na de eerste boerenopstanden in het zuiden in 1957, begon daar in 1960 een revolutionaire guerrilla tegen de feodale regering van Saigon. In 1964 was tachtig procent van het zuidelijk platteland onder controle gekomen van de radicaal-nationalistische Vietcong. En het bewind in Saigon, dat van 1963-1966 door tien opeenvolgende militaire dictators werd geleid, zou zijn ineengestort als de Amerikanen de oorlog niet voor eigen rekening zouden zijn gaan voeren. Nu is het van geen principiële betekenis, of het noorden de guerrilla in het zuiden heeft aangewakkerd: als dit zo zou zijn was de voedingsbodem er voor aanwezig. Want het zou onmogelijk zijn geweest dat de guerrilla had kunnen slagen als bijvoorbeeld negentig procent van de zuidelijke bevolking, met een staatsleger van 500.000 man, zich positief en actief tegen de Vietcong had gekeerd. Dan was een guerrilla in de eerste fase verstikt geworden.

Vandaar dat senatoren als Fulbright en Robert Kennedy aanbevelen, te onderhandelen met de

Vietcong over een bestand, de vorming van een coalitie-regering in het zuiden en een vrije volksstemming over hereniging. Wat dus ten slotte zou kunnen betekenen: terug tot de akkoorden van Genève, neutralisering van geheel Vietnam en vertrek van alle buitenlandse troepen. Maar de regering van Johnson streeft naar een nederlaag van de Vietcong. Nu is deze verbreid over het hele platteland en niet te scheiden van de boerenbevolking. En een verdelingsoorlog tegen de guerrillabeweging brengt de tactiek met zich mee van 'de verschroeide aarde'. De grote Amerikaanse dagbladen hebben het beschreven: 'besmette' dorpen worden verbrand, met chemicaliën worden bossen, akkers en dieren gedood, de weerloze bewoners worden naar kampen gevoerd. Het verzet wordt daarmee niet uitgeroeid: Guillain spreekt van de strijd 'van een bokser tegen een zwerm wespen': hij kan er duizenden doden en wordt toch steeds gestoken. Ook op puinhopen keert de rust niet terug.

DAARBIJ doen zich dezelfde verschijnselen voor als toen de Fransen vochten in Algerije: de vernietiging van dorpen; het concentreren van bewoners in met prikkeldraad omheinde kampen; het folteren van gevangenen rebellen (de Amerikanen laten dit aan de Zuidvietnamese beroepsmilitairen over) om hun geheimen te ontfutselen; het opstellen van 'herstelprogramma's' waarvan in de oorlog niets terecht kan komen; het bombarderen van buurlanden, waar het regime met de opstandelingen sympathiseert (de Fransen bestookten o.a. de grensgebieden van Tunesië, nadat dit in 1956 onafhankelijk was geworden). Kortom: de historie herhaalt zich. Dit is echter ook het geval op een ander terrein: de Amerikaanse officieren willen niet weg, voordat zij een militaire overwinning hebben behaald. Dienaangaande zijn de interviews van Guillain met hooggeplaatste Amerikanen overduidelijk. Zij bouwen er de twee grootste Amerikaanse bases van het hele Verre Oosten, die pas over vijf of tien jaar geheel voltooid zullen zijn. 'Geloof u mij, wij zitten hier over twintig jaar nog,' zei een van hen. Het gaat hun niet om de vrijheid van de Vietnamese bevolking, maar om versterking van de Amerikaanse militaire positie in het Verre Oosten, en daar win-

(Zie verder pag. 6)

**Uitgave van het Humanistisch Verbond - Verschijnt om de veertien dagen
21ste jaargang no 6 - 19 maart 1966**

Kritisch allerlei

door R. de la Rie

WETENSCHAP is wetenschap, heb ik altijd gedacht, maar in Nederland bestaan er naast gewone wetenschap blijkbaar altijd nog katholieke wetenschap (in Nijmegen) en reformatorische wetenschap (aan de Vrije Universiteit in Amsterdam). Hoe men katholiek of reformatorisch wetenschap bedrijft, is mij niet duidelijk, maar ze doen maar. Wel moet men dan natuurlijk voor de buitenwereld duidelijk maken, dat men ook op dat gebied de verzuiling voorstaat, en niet een vaag algemeen jasje aantrekken. Nu heeft de Vrije Universiteit dat laatste bij mijn weten ook nooit gedaan, maar blijkens twee brieven die ik uit Amsterdam ontving, waren toch sommige van mijn lezers van mening, dat het academisch ziekenhuis van de V.U. aan de De Boelelaan in Zuid een instelling was, die boven de godsdiensten stond. Of men bewust getracht heeft die indruk te wekken, is mij niet bekend, maar zo ja, dan kan dat masker nu wel afgeworpen worden, want in een advertentie in Het Parool wordt door dat ziekenhuis een grafisch tekenaar gevraagd met een protestants-christelijke levensovertuiging. Zo iemand tekent natuurlijk ook heel anders dan een katholieke of humanistische tekenaar... Maar alle gekheid op een stokje: zou men dat ziekenhuis niet beter duidelijk gereformeerd kunnen noemen, of desnoods protestants?

ERGER wordt de zaak, wanneer men het christelijk karakter van een instelling bewust verdoezelt om meer klanten te trekken. Omdat ik niet in de agrarische sector van onze samenleving werk, ben ik nooit op het idee gekomen mij te wenden tot de Boerenleenbank. Nu er in mijn woonplaats een nieuwe vestiging daarvan werd geopend, werd er niettemin huis aan huis een foldertje verspreid, waarin men werd uitgenodigd zijn bankzaken via deze bank te regelen. Met geen woord werd er melding van gemaakt, dat men daarvoor in de eerste plaats een goed christen moest zijn, maar dat doet er waarschijnlijk ook niet toe, als men maar klant wordt. Niettemin vermeldt artikel 3 van de statuten van de Boerenleenbank: 'Voor het lidmaatschap wordt vereist: a. dat men godsdienst, huisgezin en eigendomsrecht in christelijke zin als grondslagen van de samenleving erkent en zijn gedrag daarnaar regelt; (...) e. dat men, voorzover daarvoor in aanmerking komende, lid is van een op christelijke grondslag werkende Land- en Tuinbouwstandorganisatie.'

Kijk, het verdoezelen van het christelijk karakter van de Boeren-

leenbank om maar zoveel mogelijk klanten te trekken, vind ik nou achterbaks. Als ik ooit een bank nodig heb, ga ik liever naar een eerlijke.

CHRISTENEN hebben het vandaag niet gemakkelijk, schrijft Wim Gijsen in Maatstaf. 'Als ze iets met boeken van doen hebben, helemaal niet. Neem b.v. "De Christelijke Bibliotheek", oplaag 1750 exemplaren en voluit "Officieel orgaan van de Protestants Christelijke Lectoraat en de bond van Christelijke Leeszaal en Bibliotheken in Nederland"; het is een mond vol, maar dat kan ik niet helpen. Het blad geeft aan personeel en besturen voorlichting over pas verschenen boeken en heeft dus een zekere invloed op de aankopen voor de bibliotheken. (...) Wat voor namen lezen we al zo aan Nederlandse romanschrijvers in de index van 1964? Daar zijn present: M. Apperloo, Cor Bruijn, Mia Bruyn-Ouwehand, Eibert Bunte, K. v. d. Geest, Harriët Hoppen, Jongejan-de Groot en vele, vele anderen. Mijn moeder, en misschien ook wel de uwe, heeft nogal wat van die auteurs verzameld en drie van de vier keer gaat het zo: in het eerste hoofdstuk eerste tekening van personages, het dampend vee en het jaargetijde. Tweede hoofdstuk: de boer (al wat ouder, jazeke) werpt zich op de deel een pus water over het slaperige hoofd, maar daardoor nauwelijks bekoeld stuurt hij zijn bandeloze dochter om een verhouding met de knecht (nou ja, verhouding? maar ze mogen mekaar, da's zeker) de wijde wereld in. Sindsdien gaat het op de boerderij beduidend slechter. Er komt een begrijpende dominee opdraven en ook de vrouw van de boer vindt het te kras. ("Ie bint te 'ard, Klaas-Jan, Den Heere stao oe bie"), maar de boer vindt van niet en alle hoofdstukken door blijft hij Den Heere voor iedere futiliteit luidkeels of in de pet mompelend aanroepen. Tot hij zich in het laatste hoofdstuk op zijn sterfbed verzoent met knecht en dochter. Hij ligt er dan meestal al wasbleek of perkamentachtig bij, zijn knokige handen gaan rusteloos over het gesteven laken. Nadat zijn ogen nog eens allen aankijken en hij drie regels de tijd heeft gehad om iets aan Den Heere en de omstanders te zeggen, valt hij krachteloos terug in het kussen, het rochelen houdt op, zijn trekken ontspannen zich en het lijkt alsof er een grote vrede over hem is neergedaald, wat wel niemand zal willen tegenspreken. Terug naar de index. Wie staan er allemaal niet in? Andreus (ja, toch, een kinderboek), Bernlef, Campert, Claus, Heeresma, Kou-

wenaar, Mulisch (ja, toch, de zaak 40/61, kan ook geen kwaad), Van het Reve, Wolters, nou ja, iedereen niet. (...) Ik heb alle recensies in de afdeling romans en novellen nagelezen. En wat ik al vermoedde, bleek de bittere waarheid. De recensenten van de Christelijke Bibliotheek doen niets anders dan met eigen woorden de inhoud van het werkje navertellen, met soms aan het eind een waarderend woord voor de mooie natuurbeschrijving of iets dergelijks, maar dan is de koek ook op. Geen woord over de achtergrond van de schrijver, niets over de techniek van de roman. Er zijn mensen met wie men van mening kan verschillen over literatuur. Dan valt er te praten of te schelden. Er zijn mensen die géén mening hebben over literatuur en dat liever ook niet willen. Meestal willen juist die wel over boeken schrijven in b.v. De Christelijke Bibliotheek.'

We mogen nog blij zijn, dat ze dan niet schrijven over literatuur. Maar je kunt er wel uit opmaken wat voor boeken je in zo'n christelijke bibliotheek kunt verwachten...

DE PAROCHIEGIDS, H. Bavo, Rotterdam-Pendrecht, wordt geciteerd door een lezer uit de Maastad, die mij dat citaat stuurt 'bij wijze van de zoveelste illustratie van wat er niet juist is bij ons katholiek volksdeel'. En wat er dan niet juist is, typeert hij scherp als: 'Altijd maar blijft er de grote dirigent, die straf de eens gecomponeerde gegevens tikt en niet toestaat dat veranderingen in de partitie worden aangebracht.' ('partitie' noemt men de muziekpartijen van alle instrumenten, die boven elkaar worden genoteerd, zodat de dirigent ze alle in één oogopslag kan overzien). Hoe juist dat beeld is, zal u blijken bij het

lezen van wat De Parochiegids schrijft:

'Lectuurkeuze. Het ligt daarom vóór de hand, dat men bij het aanschaffen van boeken maar niet luk-raak te werk moet gaan. Zelfs mensen met zeer brede ontwikkeling laten zich in hun keuze gaarne voorlichten door een deskundige, d.i. uiteraard in de meeste gevallen uw katholieke boekhandelaar, die volledig op de hoogte mag worden geacht van wat er zal op de boekenmarkt verschijnen en die steeds met ieders persoonlijke smaak en wensen rekening zal weten te houden. Wij zeggen hier met nadruk "katholieke" boekhandelaar, immers, een katholiek behoort niet "alles" te lezen. Zeer zeker niet die boeken, welke ernstig in strijd zijn met het katholieke geloof en de katholieke zedenleer. En de katholieke boekhandelaar kent de richtlijnen van de katholieke overheid, hij weet dus ook wat voor de katholieken positief v e r b o d e n l e c t u u r i s. In twijfelgevallen beslissen men niet zelf, doch raadplege men zijn biechtvader.'

Wat ben ik toch blij, dat ik niet katholiek ben. Mijn boekhandelaar is voorzover ik weet gereformeerd en hij levert mij op gezette tijden boeken die ernstig in strijd zijn met de humanistische levensovertuiging en de humanistische zedenleer, katholieke boeken bij voorbeeld! Maar stel je toch eens voor, dat de goede man mij eenvoudig zou kunnen verbieden kennis te nemen van wat zo'n veertig procent van mijn landgenoten er voor opvattingen op na houden! Er verandert de laatste tijd veel, maar er moet blijkbaar nog veel méér gebeuren, willen werkelijk alle katholieken van mening zijn, dat ze als volwassenen behandeld behoren te worden.

BEGIN VAN DE LENTE

Dit wordt door iedereen de nieuwe lent geheten, deze bezuiniging van elektriciteit. Nu moet men vroeger opstaan, want de tijd wordt kostbaar en bij zonlicht nagemeten.

De nieuwe zon! gezondheid en jolijt! het zoetste bed wordt kwelling voor 't geweten, om hal'f acht heeft iedereen ontbeten, om acht zijn zorgen in het vuur geleid.

Eerst als de mist komt, soms, gaan wij ons sluiten in ons paleis terug, maar bij de vensters staan, en blijven kijken, kijken nog, naar buiten.

De schaduw zakt, gaat de balkons nu raken... Wij schuiven 't venster op: een zucht brengt aan 't getjirp van hèle kleine vogels op de daken.

E. du PERRON

Uit: 'Parlando' - uitgave Contact

Mr. M. Knap: Echtscheiding moet ook mogelijk zijn als één partner het wenst

MEN denkt, spreekt en schrijft in Nederland al vele tientallen jaren over de echtscheiding. De humanistische stichting Socrates heeft er op 22 januari j.l. een juristen-conferentie aan gewijd, welke mrs Rood-de Boer en Van Veen op voortreffelijke wijze hebben ingeleid. Het zij mij vergund een enkele opmerking over dat vraagstuk te maken, nu ook van het Humanistisch Verbond verwacht mag worden dat het nogmaals het humanistische standpunt erover tot uiting brengt.

Men pleegt in het algemeen onze burgerlijke wetgeving, welke op dit punt dateert van 1838, te verwijten dat zij sterk verouderd is. Die veroudering zou in het bijzonder tot uiting komen in het wettelijke verbod van echtscheiding door onderlinge toestemming. (artikel 263 van het Burgerlijk Wetboek).

Nu mag onze wet verouderd zijn: zij heeft de ontwikkeling van ons *recht* niet in de weg gestaan. (Ook op vele andere gebieden van het rechtsverkeer heeft onze oude burgerlijke wetgeving ontwikkeling en aanpassing van ons recht aan de nieuwe omstandigheden niet in de weg gestaan). Sedert het reeds meer dan zestig jaar oude arrest van de Hoge Raad der Nederlanden van 22 juni 1883 is namelijk echtscheiding door onderlinge toestemming in ons land mogelijk en het overgrote deel van de echtscheidingen vindt dan ook inderdaad met wederzijds goedvinden plaats. Weliswaar moeten mensen die willen echtscheiden daartoe beweren – en zich laten betichten van – overspel, doch geredelijk mag men aannemen dat in het merendeel van de gevallen deze bewering (en betichting) geenszins in strijd met de waarheid is. De zogenaamde 'grote leugen' is in werkelijkheid niet zo bar groot. (Van een leugen is voornamelijk sprake wanneer het niet het gepleegde overspel is dat in werkelijkheid de grond vormde voor het besluit tot ontbinding van het huwelijk). Ons *recht* – en ons rechtsbewustzijn – heeft dan ook de echtscheiding met onderling goedvinden aanvaard en toegelaten.

Ik vind dat ook juist. Mensen mogen uit vrije wil met elkander trouwen. Zij moeten evenzeer bevoegd zijn uit vrije wil en in onderling overleg hun huwelijk te beëindigen. (Ik ben niet zo bevreesd voor de 'lichtvaardige' echtscheiding. Uit de praktijk is voldoende bekend hoe moeilijk het besluit tot echtscheiding tot stand komt en hoe er onderling geworsteld en gestreden is voor de advocaat benaderd wordt met de opdracht tot uitvoering van het besluit).

Er bestaat dan ook naar mijn mening tot zover geen werkelijk probleem over de echtscheiding. Hoogstens ware nog te streven naar een eenvoudiger en waarachtiger procesgang.

Moeilijkheden ontstaan pas indien van de huwelijkspartners slechts één de ontbinding van het huwelijk wenst. Wanneer de ander zich tegen die wens verzet komt pas het echtscheidingsvraagstuk in volle omvang voor de dag. Hoe onmogelijk de huwelijksomstandigheden mogen zijn, hoe schadelijk voor de partijen en hun kinderen ook, in deze gevallen is een echtscheiding uiterst moeilijk door te voeren. Dan moeten een of meer van de weinige wettelijke 'gronden' voor de echtscheiding gesteld worden en in rechte worden bewezen.¹⁾ De 'schuld' van de wederpartij moet in rechte worden vastgesteld. In het bijzonder geldt dit voor de meest gebruikte 'grond' voor de echtscheiding: het overspel. Ook al is een overspelige verhouding

overal bekend, toch zal de bewijlevering veel problemen opleveren. En de vraag waarom het tot een overspelige verhouding kwam, de 'schuld' van de niet-overspelige huwelijkspartner, blijven volledig buiten beschouwing. (Ik laat hier vragen van uitlokking tot of goedvinden van overspel onbesproken).

Deze toestand leidt tot de instandhouding van in wezen mislukte en – voor beide partijen – onverdragelijke huwelijksverhoudingen. Niemand kan tot een huwelijk worden gedwongen en het is eigenlijk nogal vreemd dat men wel gedwongen kan worden tot het gehuwd blijven, ook al is het huwelijk een onmogelijke zaak geworden. Deze toestand leidt ook tot bijzonder onverkwalijkelijke processen. Het is al stuitend dat degene waarmede overspel is (en vaak nog wordt) gepleegd daarvan moet komen getuigen, in het bewustzijn dat de 'overspel-partner' wordt benadeeld. Het aantal meineden, dat in dergelijke gedingen wordt afgelegd, is veel groter dan in processen van andere aard. De gevolgen van meinede zijn zowel voor de meinedige zelf als voor het rechtsverkeer in het algemeen ernstig. Deze toestand leidt tot maatschappelijk onaanvaardbare omstandigheden van formeel gehuwden, die niet langer samen willen wonen, die met anderen in concubinaat gaan leven en die kinderen zonder wettige status voortbrengen. De kinderen, tenslotte, uit dergelijke gedwongen in stand gehouden huwelijken, komen in een uitermate verwarrende situatie te leven en niemand mag zich verbazen, indien zij later moeilijkheden gaan opleveren en zelf niet meer tot een normaal huwelijksleven in staat blijken. *Ik meen dat er slechts één middel is om dit vraagstuk op te lossen. Ontbinding van het huwelijk behoort ook mogelijk te zijn indien slechts één van de huwelijkspartners zulks begeert.*

Er is geen redelijk huwelijk meer mogelijk wanneer één van de beide partijen het niet meer wil. Het is ook zedelijk ontoelaatbaar dat een der huwelijkspartners de ander tegen zijn wil kan dwingen in een ongewenste en veelal onmogelijke huwelijksverhouding te blijven. Men streve daarom naar het afschaffen van de in de wet aangegeven gronden voor echtscheiding. Buiten het geval dat beide partijen zulks wensen, behoort onze wetgeving het mogelijk te maken dat ook op verzoek van een der partijen ontbinding van het huwelijk tot stand komt.

NU behoort er naar mijn mening wel onderscheid te worden gemaakt tussen de gevallen waarin beide partijen huwelijksontbinding wensen en die waarin slechts een van hen dat wil. Bij het gezamenlijk verlangen kan de overheids-taak beperkt blijven. De rechter kan volstaan met het vaststellen van de gezamenlijke wil en daarop zijn uitspraak gronden.

Indien slechts één der partijen echtscheiding wil en de ander zich daartegen verzet, behoort nauwkeuriger toezicht dat niet op lichtvaardige grond en zonder dat rekening wordt gehouden met rechtmatige belangen van de wederpartij huwelijksontbinding tot stand komt.

Het proces worde dan echter niet meer gegrond op bewijs van 'schuldbevattende' omstandigheden, doch verplaatst naar een onderzoek of instandhouding van het huwelijk werkelijk onmogelijk is. Het zwaartepunt van het echtschei-

dingsgeding worde dan verlegd naar de zogenaamde verzoeningsprocedure (welke overigens formeel nog steeds aan elke echtscheidingsprocedure is verbonden).

De rechter behoort alvorens een echtscheiding op eenzijdig verzoek uit te spreken te onderzoeken:

a) of het verzoek ernstig is gemeend en niet op een gril berust;

b) of verzoening onmogelijk is en de wederpartij zich op goede gronden verzet en

c) of bij toewijzing van het verzoek de omstandigheden van de wederpartij en de kinderen genoegzaam zijn geregeld.²⁾

Bij een dergelijk – verzoenings – onderzoek zal te pas kunnen komen of inderdaad de huwelijksverhouding zodanig is geworden dat voortzetting daarvan onmogelijk, schadelijk of onwenselijk is en of door middel van hulp van buiten af herstel van de huwelijksverhouding kan worden bereikt.

Ik zie dan ook hier nog wel iets in het instituut van de 'gezinsrechter' en de 'gezinsraad', dat werd geïntroduceerd bij de – nimmer ingevoerde – wet van 20 mei 1955 tot wijziging van de bepalingen betreffende echtscheiding in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. De genoemde wet beoogde lichtvaardige echtscheidingen tegen te gaan en voerde daartoe in een tijdrovende en omslachtige verzoeningsprocedure. Ik ben het met die wet uiteraard niet eens en verheug er mij over dat zij nimmer ingevoerd is. Wel meen ik dat de, in het bij die wet voorgestelde nieuwe artikel 821 van het wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, genoemde 'gezinsraad' een nuttige functie zou kunnen hebben bij het onderzoek van de huwelijksituatie, bij voorlichting daarover aan de rechter en bij verlening van hulp aan partijen tot het vinden van wegen tot instandhouding van hun huwelijk. Indien na een niet te lang tijdsverloop verzoening onmogelijk blijkt, het verzoek blijft gehandhaafd en de gevolgen der echtscheiding onder rechterlijk toezicht zijn geregeld, dan worde het huwelijk ontbonden zonder verdere tijdrovende en omslachtige procedure.

IK ben er mij van bewust dat mijn voorstel nog vele vragen onbeantwoord laat en uitvoeriger formulering vereist. De zo belangrijke vraag van regeling van de gevolgen der echtscheiding heb ik opzettelijk buiten beschouwing gelaten. De loop der 'verzoeningsprocedure' heb ik niet uitgewerkt, evenmin als de taak en bevoegdheid van de 'gezinsraad'. En zo blijft nog veel meer open. Hoofdzak is dat ik meen dat men moet streven naar een echtscheidingsgeding dat is gegrond op datgene wat werkelijk ten grondslag ligt aan de wens tot echtscheiding, dat – zo mogelijk – hulp kan openen voor in strijd en problemen gewikkelde huwelijkspartners en dat stuitende, onzedelijke en maatschappelijk onaanvaardbare omstandigheden kan beperken.

Mr. M. KNAP

¹⁾ De wettelijke echtscheidingsgronden zijn: Overspel, kwaadwillige verlaten (die langer dan vijf jaar moet hebben geduurd), veroordeling tot een vrijheidsstraf van vier jaren of meer, levensgevaarlijke mishandelingen of zeer ernstige verwondingen. Door een ingewikkelde procedure is voorts nog echtscheiding met wederzijds goedvinden mogelijk na een scheiding van tafel en bed, die vijf jaren heeft geduurd.

²⁾ Onze wet kent iets dergelijks bij de procedure tot scheiding van tafel en bed op beiderzijds verzoek. De regelingen van partijen betreffende de voorwaarden dier scheiding en de uitoefening der ouderlijke macht moeten door de rechter worden bekrachtigd of tot stand gebracht. (Artikel 292 Burgerlijk Wetboek).

(Zie verder pag. 6)

Discussiestof voor gespreksgroepen

HET vraagstuk van oorlog en vrede, van bewapening en ontwapening is even nijpend als ingewikkeld. Achter en onder alles wat mensen doen in de wereld grijnst de dreiging van de atoombom, die alles wat leeft kan vernietigen. Het vraagstuk laat ons niet los, al zijn er tallozen, die het zó moeilijk, veelzijdig en onoplosbaar vinden, dat zij het, in hun gedachten, liefst terugdringen. De strijd in Vietnam drukt ons weer dagelijks op het levensgrote probleem.

De redactie van Mens en Wereld heeft aan prof. dr. B. R. A. Nijboer, hoogleraar in de theoretische natuurkunde, te Utrecht en aan prof. dr. ir. J. P. Mazure, hoogleraar in 'bouwconstructies' aan de T.H. te Delft gevraagd een artikel te schrijven over het probleem van de kernbewapening in het bijzonder en van de bewapening in het algemeen. De eerstgenoemde is voorstander van ontwapening, de tweede auteur wil de bewapening, hoeveel problemen deze ook schept, handhaven om de vrede en de vrijheid te redden.

Prof. Mazure stelt er prijs op, dat tot uiting komt, dat hij op het betreden terrein geen aanspraak kan maken op deskundigheid. Men zie het artikel als een 'voorbeeld' hoe een staatsburger en humanist, die zich gesteld ziet voor het beangstigende vraagstuk, tot een, 'zijn' oplossing is gekomen. Samenhangende problemen, b.v. overbevolking en de hulp aan onderontwikkelde gebieden, als niet onmisbaar voor de beschouwing van het kern-probleem, zijn opzettelijk achterwege gebleven.

De redactie biedt de lezers van Mens en Wereld beide zienswijzen aan, om tot een hernieuwde, interne discussie te komen over dit vraagstuk van leven en dood. In dit nummer plaatsen wij het artikel van prof. Mazure, in het volgende nummer dat van prof. Nijboer. In een daárop volgend nummer zullen de auteurs nabescherwingen en eventuele kritiek geven op elkaars artikelen. Het is niet de bedoeling, dat de lezers van Mens en Wereld daarna de gelegenheid krijgen, hun opinies te uiten. De redactie meent namelijk, dat de artikelen van prof. Mazure en prof. Nijboer voor lange tijd discussiestof opleveren voor de gespreksgroepen binnen het Verbond. Die gesprekstof aan te dragen is de belangrijkste opzet van de gedachtenwisseling tussen prof. Nijboer en prof. Mazure.

Wij geloven, dat het niet mogelijk is een toverformule te vinden om dit oude vraagstuk op eenvoudige wijze op te lossen. Als een dergelijke formule bestond, dan zou zij allang gevonden zijn. Diepgaand, in volle oprechtheid en openheid over dat probleem denken en met elkaar er over discussiëren kan een positieve bijdrage zijn tot verheldering ervan.

Humanisme en bewapening

UITGANGSPUNT bij deze beschouwing – naar ik vertrouw een gemeenschappelijk uitgangspunt voor iedere humanist – is het verlangen naar een maatschappij, waarin zoveel mogelijk 'vrijheid en gerechtigheid' is verwezenlijkt.

In het kader van het gestelde probleem zal ik meer spreken over 'vrijheid' dan over 'gerechtigheid'. Dat is niet, omdat ik de eerste van meer betekenis acht dan de tweede, en ook niet, omdat er momenteel minder wensen t.a.v. de gerechtigheid zijn dan t.a.v. de vrijheid. Het is, omdat op dit ogenblik bewapening meer is verweven met vrijheid dan met gerechtigheid. Onder de internationale dreigingen is er één – die van de totalitaire régime's – die niet alleen tegen de vrijheid ingaat, doch die de ontwikkeling naar vrijheid definitief – tenminste voor afzienbare tijd – kan blokkeren. Onder de bedreigingen van de gerechtigheid is er geen zó ernstig, dat zij de mogelijkheid tot latere ontwikkeling in de goede richting afsnijdt.

De humanistische beginselverklaring vraagt vrijheid 'in het persoonlijk en maatschappelijk leven'. Het laatste is te zien als de eis, dat kritiek op en het tot aftreden dwingen van machthebbers mogelijk moet zijn. Vrijheid in het persoonlijk leven betekent, dat ieder mens gelegenheid moet krijgen, zich naar eigen innerlijke aandrang te ontplooiën, behalve waar zijn ontplooiing een beletsel zou vormen voor de ontplooiing van een ander. Deze beide aspecten van de humanistische vrijheid zijn nog nimmer zo tot hun recht gekomen als in de moderne, open (pluriforme) parlementaire democratie. Deze democratische vrijheid acht ik daarom een kostbaar goed.

De geschiedenis leert mij, dat de humanistische of democratische vrijheid slechts zelden wordt verworven, en dat steeds, waar stappen in de richting van die vrijheid werden gedaan, de betrokken gemeenschappen bloot stonden aan aanvallen van meer totalitair georganiseerde staten. Waar de democratische vrijheid bleef bestaan, was dit omdat de bereidheid bestond, offers voor deze vrijheid te brengen, zowel in het direct verweer tegen de bedreigende machten als in de voor een succesrijk verweer noodzakelijke toerusting op de strijd. Plaatsgebrek belet mij hier de voorbeelden en contra-voorbeelden te geven, die deze bewering staven; zij, die mijn in twaalf gemeenschappen gehouden inleiding over 'Weerbare vrijheid' hebben beluisterd, weten dat ik ze daár wel uitvoerig bespreek.

Echter: de geschiedenis herhaalt zich niet. Er zijn thans factoren van invloed, die er vroeger niet waren en die noodzaken tot geheel nieuwe overwegingen. Van overwegend belang daarbij is het feit, dat de moderne wapens buitensporig ernstige gevolgen hebben en dat een onbeperkte atoomoorlog zelfs kan leiden tot een uitroeiing van de mens.

Gezien deze dreiging dringt zich de vraag op, of de blijkens de geschiedenis noodzakelijke bereidheid om de vrijheid ook militair te verdedigen, te rijmen valt met de noodzaak om het uiterste te doen teneinde de catastrofe van de atoomoorlog te vermijden.

Buiten de discussie staat, dat elke maatregel, die zonder bedreiging van de vrijheid de kans op een atoomoorlog vermindert, moet worden toegepast. In het bijzonder geldt dit voor elke stap in de richting van werkelijk algemene ontwapening. Deze is slechts denkbaar indien de ook bij de tegenstander bestaande angst en wantrouwen wordt tegengegaan door bereidheid tot werkelijk overleg en door duidelijk te maken, dat de eigen bewapening niet voor een aanval zal worden gebruikt. Ik neem aan, dat hierover tussen humanisten geen meningsverschillen bestaan. Dat meningsverschil bestaat wel t.a.v. het probleem, dat in deze artikelen aan de orde is gesteld en dat men als volgt kan omschrijven.

Wordt het streven om de atoomoorlog te vermijden gediend door het eenzijdig afschaffen van de atoomwapens en moeten daarvoor de uit deze maatregel voortvloeiende gevaren voor de democratische vrijheid worden aanvaard? Anders gezegd: *moet de democratische wereld ('het westen') eenzijdig de atoomwapens afschaffen, dan wel het gebruik ervan afzweren: Ja of nee?*

Dilemma

Het is bij dit dilemma duidelijk, dat beide handelwijzen tot een goed resultaat *kunnen* leiden. Het is denkbaar, dat een evenwicht in atoombewapening na voldoende tijd leidt tot een alzijdige, gecontroleerde ontwapening, zonder dat een catastrofe heeft plaats gevonden. Het is ook denkbaar, dat eenzijdige ontwapening het gevaar van een atoomoorlog weg neemt, zonder dat de humanistische vrijheid uit de wereld verdwijnt.

De keus tussen beide handelwijzen zal moeten berusten op de onder-

stelling, dat de gekozen handelwijze tot een slecht resultaat leidt. Voor elk alternatief zal men zich dan twee vragen moeten stellen:

- hoe groot is de kans, dat het slechte resultaat werkelijk optreedt?
- hoe erg en hoe onherstelbaar zal dit resultaat zijn?

Voor de beide alternatieven (atoombewapening behouden of afschaffen) moet men deze twee vragen onder ogen zien.

Eerst het geval, dat het westen zich blijft bewapenen. In het verleden is een bewapeningsevenwicht steeds tijdelijk geweest; vroeger of later volgde er een oorlog op. Maar ook daarbij geldt, dat momenteel nieuwe factoren invloed uitoefenen: nimmer voorheen beseften beide partijen zo sterk de funeste gevolgen van een oorlog. Voorheen waren er steeds personen en groepen die een oorlog niet zo erg of zelfs aantrekkelijk vonden, maar aan een atoomoorlog kan niemand zonder vrees denken. De beide atoommogendheden van thans weten heel zeker, dat er bij een oorlog tussen hen beiden slechts verliezers zullen zijn. De mogelijkheid, dat zij hun zelfbeheersing bewaren zo lang tot ontwapening mogelijk wordt is er en de kans erop lijkt niet klein.

Daar staat tegenover, dat als ooit door onvoorzichtigheid, door misverstanden of zwakke zenuwen de vonk in het opgehoopte kruit springt, de gevolgen funest zijn.

Moeilijker zijn de vragen in het geval van eenzijdige ontwapening en waarschijnlijk lopen de antwoorden, die humanisten hierop geven, zoveel uiteen, dat hier de grond van de meningsverschillen zal liggen. Wanneer het westen – i.c. de Verenigde Staten – eenzijdig hun atoomwapening afschaffen, zal het militaire overwicht onbestreden bij de communistische landen – i.c. Rusland – komen te liggen. Is het denkbaar dat zij dit overwicht niet zullen gebruiken om het westen hun wil op te leggen, zoals Amerika in de periode 1945–1948 geen gebruik heeft gemaakt van zijn toen bestaande atoomovermacht om de communis-

tische landen zijn wil op te leggen? Wie dit aanvaardt, miskent het onderscheid tussen een democratisch en een totalitair geregeerd land. De volgende overwegingen zijn hierbij van belang:

- steeds en overal zijn totalitair geregeerde staten uit op machtsuitbreiding;
- communistische landen schrijven openlijk in hun vaandel, dat het hun taak is om met alle mogelijke middelen het wereldcommunisme te vestigen;
- de praktijk na 1945 is steeds geweest, dat overal waar de weerbaarheid van het westen onvoldoende was of onvoldoende leek de communisten agressief zijn opgetreden (Tsjecho-Slowakije, Korea, Tibet, Vietnam).

De kans, dat de communistische landen hun atoomovermacht niet voor wereldbeheersing zouden gebruiken, moet daarom zeer klein worden geschat; het is vrijwel zeker dat zonder volledige militaire weerbaarheid van het westen de gehele wereld onder totalitair bewind zal raken.

Illusies

Laatste vraag: hoe erg is, dit? Verscheidene humanisten denken hier optimistisch over: door de eenzijdige ontwapening achten zij het gevaar voor een atoomoorlog in elk geval afgewend en het verlies van de vrijheid zien zij als slechts tijdelijk; zij verwachten dat een natuurlijke drang naar vrijheid na enige tijd het totalitair régime van binnen uit zal hervormen. Beide verwachtingen zie ik als illusies. Mijn argumenten hiervoor zijn de volgende:

- de democratische, humanistische vrijheid is niet een natuurlijk eindpunt van de menselijke ontwikkeling; slechts gedurende korte perioden in de duizendjarige geschiedenis (500–300 v. Chr. in Griekenland; de laatste eeuwen in West-Europa) kwam ze inderdaad tot ontplooiing als precair gevolg van een bijzondere, culturele ontwikkeling;
- de mogelijkheden voor een totalitair bewind om zijn wil aan de bevolking op te leggen en vooral om de bevolking ook psychisch te beheersen zijn – o.a. door de moderne middelen voor massa-communicatie – zoveel groter dan voorheen het geval was, dat de mogelijkheid tot spontane veranderingen van binnenuit vrijwel afwezig lijkt;
- dit zal zeker het geval zijn indien door het wegvallen van de vrije sector in de wereld de mogelijkheid van het eigen lot te vergelijken met andere maatschappelijke systemen voor de totalitair geregeerde mensheid geheel verdwijnt;
- het onder totalitair bewind komen van het westen zal niet leiden tot één communistische wereldstaat, die zich niet meer hoeft te wapenen tegen uitwendige vijanden en dus geen atoomwapenen nodig heeft, maar tot enkele totalitaire machtsblokken, die vijandig tegenover elkaar zullen staan en zich tot de tanden zullen blijven wapenen (Orwell's '1984' is een beklemmend, maar geen onrealistisch toekomstbeeld);

Prof. dr. ir. J. P. MAZURE

- de bestaande, steeds groeiende tegenstellingen tussen Rusland en China bevestigen de waarschijnlijkheid van de hiervóór geschetste ontwikkeling;
- vijandschap tussen twee totalitaire staten, beide geneigd tot agressief optreden, zal eerder tot een atoomoorlog leiden dan de huidige tegenstellingen;
- het opgeven van de atoombewapening door het westen zal derhalve de kans op een atoomoorlog niet verminderen, maar op wat langere duur juist vergroten.

Mijn conclusies uit bovengegeven analyse van de toestand:

1. niet alleen ter bescherming van de vrijheid, maar ook om de kansen op het ontgaan van een atoomoorlog zo groot mogelijk te maken, is het zaak, dat het westen zich zó blijft bewapenen (en zó weinig twijfel laat bestaan aan zijn wil om de bewapening in noodgeval te gebruiken), dat de totalitaire staten hun natuurlijke geneigdheid tot agressie zullen onderdrukken;
2. daarbij dient het westen vooral zijn (veel offers vragende) conventionele bewapening zo op te voeren, dat normale agressie daarmee kan worden gestuit, zodat dreiging met atoomaanvallen tegen agressie met conventionele wapenen – wat uitermate gevaarlijk is – kan uitblijven;
3. het westen moet duidelijk zeggen en tonen, dat het zijn bewapening als een voorshands nog noodzakelijk kwaad ziet en ze alleen als verdediging voert;
4. als uitvloeisel daarvan moet het bereid zijn, de status quo te erkennen en te eerbiedigen, ook waar dit menselijk gezien (b.v. Hongarije 1956) uitermate zwaar valt;
5. het moet te allen tijde bereid zijn tot overleg en contact en elke gelegenheid aangrijpen, die tot wederzijdse, gecontroleerde vermindering van bewapening leidt.

J. P. MAZURE

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr. H. Bongers

Redactieraad: mr M. Rood-de Boer, prof. dr. J. C. Brandt Corstius, H. P. Danz, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof, P. W. van der Vliet

Redactiesecretaris: J. van Straten, Goethelaan 73 Utrecht, telefoon 030 - 3 15 63

Administratie, abonnementen en advertenties: postbus 114, Utrecht, telefoon 2 46 41; postgiro 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 6,50 per jaar, voor niet-leden f 8,50, buitenland f 10,—, losse nummers f 0.30

AVONTUREN MET KINDEREN

NATUURLIJK zou het mij – in humanistische huize – niet moeten verbazen, dat 'het kind' blijkbaar zovelen iets te zeggen heeft, maar ik vind het bepaald hartverwarmend, dat een kleine neerslag van hetgeen zich ergens in een klaslokaal afspeelt, mensen er toe beweegt een reactie te schrijven op wat zij lezen.

Zoals onlangs gebeurde naar aanleiding van een stukje over 'woordblindheid', dat allerm minst pretendeerde een volledig inzicht te geven in deze moeilijke materie, maar alleen de bedoeling had te waarschuwen en belangstellenden er op te wijzen: als u iets dergelijks opmerkt aan uw kind, aarzel dan niet een deskundige te raadplegen.

Degene die op het stukje reageerde was een gepensioneerd schoolhoofd, die al in 1910 zijn loopbaan als onderwijzer begon. Hij zegt het te betreuren dat er in zijn 'normaalschooltijd' over die dingen nog niet gesproken werd en dat een jong onderwijzer het geheel van zijn intuïtie moest hebben. Hij haalt een voorbeeld aan uit het begin van zijn schooltijd, toen hij op een tweemansschooltje de scepter zwaaide in de klassen 1, 2 en 3.

'Ik was er nog maar heel kort, toen ik de kinderen van klasse 3 de maanden van het jaar wilde leren. Ik had ze op het bord geschreven en ze klassikaal en individueel laten oplezen en er volgde natuurlijk een dictee. Laat nu een

meisje, dat toch helemaal geen domme indruk maakte, in plaats van januari jannuiwaarrie schrijven! Blijkbaar had ze geen gezichtsbeeld gevormd, maar op haar gehoor het woord in lettergrepen verdeeld en deze opgeschreven. Het geval heeft me dagenlang niet met rust gelaten. Ik weet nog, dat ik haar na schooltijd een aantal grote woorden heb laten lezen, ze mocht ze daarna opschrijven, maar eerst weer lettergreep na lettergreep opzeggen. Natuurlijk moest ze daarbij naar de woorden kijken, want niet het gehoor maar het zien moest geoefend worden. Het op het gezicht de grote woorden in lettergrepen verdelen en opschrijven bleef hier schering en inslag, zonder natuurlijk het gehoor uit te schakelen. Juist het samenspel van beide moest aangeleerd worden.'

Mijn briefschrijver prijst ook de oprichting van de zg. 'Lom-scholen' waar kinderen met leren en opvoedingsmoeilijkheden een toevlucht vinden kunnen; misschien is dit een onderwerp om eens wat nader in deze rubriek te behandelen. Graag wil ik deze oud-onderwijsman, die het zelfs nu nog niet laten kan na te denken over kinderen en hun opvoeding, dank zeggen voor zijn reactie en tot slot overnemen wat hij als 'geestig lom-geval' kenmerkte: 'Een werkster schreef op een bord in mijn klas: meneer, wilt u kollen bestelen...'

D. R. – E.

(Vervolg van pag. 1)

den zij geen doekjes om. Alle 'vredesoffensieven' van het Witte Huis – die overigens nog slechts beoogden steun te krijgen voor het onderwerpen van de Vietcong – doen niets af aan het feit, dat de Amerikaanse legers, vloten en luchteskaders zich in Vietnam installeren; zoals de Franse generaals en kolonels hun hoofdmacht na 1954 concentreerden in Algerije en de Franse regeringen dwongen, hen te dienen. En toen sinds september 1959 de Gaulle had ingezien, dat geen militaire overwinning kon worden behaald en hij over 'Algerijnse zelfbepaling' begon te praten, trachtte de legerleiding in Algiers ook zijn bewind omver te werpen. En het ziet er helaas naar uit dat Johnson aan de leiband loopt van de generaals.

Deze laatste zeggen nu dat zij versterkingen opherpen tegen 'een Chinese vloedgolf'. Maar dan kunnen zij wel eeuwig in Zuid-Oost-Azië blijven, want China wordt steeds volkrijker en sterker. Moet China dan soms met kernbommen worden vernietigd? Maar generaal Ridgway heeft al in 1956 gewaarschuwd tegen zulk een illusie. Er zullen altijd – ook bij deze uit humanitair oogpunt afschuwelijke berekeningen – enige honderden miljoenen Chinezen in leven blijven, in staat tot een guerrilla over een zo enorm gebied, dat de Amerikanen dit nooit kunnen bezetten. Steeds dieper zouden zij in het Aziatische moeras worden gezogen. En Ridgway zag nog een ander gevaar: 'dat niet de Verenigde Staten, maar de Sowjet-Unie het vacuüm in Azië zal opvullen, en dat de Amerikanen aan een grens van tienduizend kilometer worden geconfronteerd met de Russen.'

Naschrift van mevrouw Rood-de Boer

(Vervolg van pag. 3)

NA de juristenconferentie van Socrates heeft het me verrast, dat de dagbladers en verschillende radiorubrieken belangstelling toonden voor dit onderwerp. Het was uiteraard een nog plezieriger verrassing, te ervaren dat men in eigen kring het in grote lijnen eens kon zijn met datgene wat ik op de conferentie heb beweerd. Het verheugt me in mr. Knap een gezaghebbend medestander te vinden voor het voorstel echtscheiding-met-wederzijds-goedvinden in de wet op te nemen. Het is een mogelijkheid, die de wet thans niet en de praktijk inderdaad wel kent.

Schrijver trekt de lijn consequent door. Hij meent evenzeer éenzijdige verbreking van de huwelijksband mogelijk te moeten maken. Hierin zou ik hem niet willen volgen. Eenzijdige verbreking van een contract is niet toegestaan... terecht. Het zal op grote juridische bezwaren stuiten het huwelijk – dat volgens onze rechtsopvatting méér is dan een contract, nl. een op duurzaamheid gerichte rechtsinstelling – wel éenzijdig te laten beëindigen.

De prijs die voor een dergelijke éenzijdige verbreking 'betaald' zou moeten worden is bovendien te hoog mijns inziens:

a. Het verplichte onderzoek door een 'gezinsraad' en de verzoeningspoging (buiten de procedure om) door de 'gezinsrechter' zijn strijdig met de principiële vrijheid van volwassen mensen;

b. De 'gezinsraad' zal in een moeilijke situatie verkeren, omdat partijen gedwongen zullen

worden tot het ondergaan van een dergelijk onderzoek. Zo'n onderzoek vraagt maatschappelijk-werk-deskundigheid. Maatschappelijk werk verrichten in een autoritaire sfeer is en blijft een moeilijk te realiseren zaak. En laten we niet vergeten, dat het hier gaat om civielrecht. Partijen wensen te scheiden, anders niet. Ze hebben geen strafbaar feit begaan; ze hebben hun onderplicht niet waarloosd... Het inschakelen van maatschappelijk werk instanties is in dit geval uitsluitend gerechtvaardigd wanneer beide partijen dat wensen. Daarvoor komt dan geen (overheids-) gezinsraad in aanmerking, maar een (particulier) bureau voor levens- en gezinsmoeilijkheden;

c. De instelling van een 'gezinsrechter' heeft eveneens bezwaren. Hij zal zich op niet-juridisch terrein begeven bij zijn verzoeningspogingen, als ware hij een maatschappelijk werker. Daartoe heeft de rechter echter geen opleiding genoten; hij is qua opleiding jurist en qua functie rechter. Vermenging van juridische en sociaal-pedagogische elementen in de rechtspraak is onjuist. Dat een dergelijke vermenging bij de ondertoezichtstelling van minderjarigen nog steeds bestaat, vormt geen argument de denaturering der rechtspraak uit te breiden.

Wanneer de juristenconferentie van Socrates en reacties als van mr. Knap mede kunnen helpen een wijziging van het echtscheidingsrecht tot stand te brengen, dan zal dat tot verheugenis aanleiding kunnen zijn,

IN Algerije heeft tenslotte de Gaulle – die roem kan men hem niet onthouden – een einde gemaakt aan een hopeloze campagne, nadat deze acht jaar had geduurd. Hoe lang moet men wachten totdat een president in Washington de Vietnamese oorlog liquideert, en de militaire leiders aan zich onderwerpt? De enige uitweg ligt in 'zelfbepaling' van het Vietnamese volk zonder welke buitenlandse inmenging ook. Wie kunnen die neutraliteit garanderen? Alle betrokkenen, die er belang bij hebben, dat Vietnam geen vazalstaat wordt van wie ook, dus ook niet van China. Die waarborg kan alleen worden gevonden in Azië zelf: bij de volkeren van Indo-China, landen als Burma, India, Pakistan en Indonesië, en... de Sowjet-Unie. Terwijl de Fransen ongewoon geïnteresseerd zijn, om hun goede diensten aan te bieden, ter herstel en ontwikkeling van Indo-China.

Er zijn dus mogelijkheden, als men de conferentie-tafel van Genève weer opzoekt, bereid is de Vietcong als gesprekspartner te aanvaarden en te beginnen met een wapenstilstand. Het Vietnamese volk zal dan tenminste kans krijgen, de hel te verlaten.

CONSTANDSE

Lezingen voor de radio

Zondag 20 maart VARA 9.45 uur: U. J. Rutgers 'Konsekwenties van onze daden'.

Maandag 21 maart AVRO 16.15 uur: A. Saalborn 'Het absurde en de humanist'.

Zondag 27 maart VARA 9.45 uur: L. van der Wal 'Waar maak je je druk over'.

IK denk er ZO over

De 'all-round' humanist

IN deze rubriek is enige keren plaatsruimte verleend aan anti-rook propagandisten. In het nummer van 25 december 1965 verklaart iemand categorisch dat roken 'een vieze gewoonte' is. Op 8 januari komt een ander vertellen, dat roken onverenigbaar is met rationeel humanisme en met religieus-humanisme, en op 22 januari doet een inzender nog een duit in het zakje door te verklaren, dat rokers door hun rookverslaving de lucht voor anderen 'verpesten' en dit zouden dan vooral zij zijn die hun mond vol hebben over luchtverontreiniging door fabrieken en uitlaatgassen.

Dat weten wij nu: allen die enig genot, stimulans of ontspanning zouden ontleen aan hun pijp, sigaar of sigaret, allemaal viezerikken, geen humanisten en luchtverpesters. Onze Verbondsvoorzitter Van Praag, die na zijn prachtige toespraak op onze laatste zondagmorgenbijeenkomst met zichtbaar plezier zijn sigaartje opstak, kan zich dit voor gezegd houden...

Nu is dit alles niet zo wereldschokkend, maar er zit aan zulke apodictische uitlatingen toch een bedenkelijke kant. Er blijkt nl. een soort bekeringsdrang uit, een neiging om de eigen levenswijze (in casu het niet-roken) als de enig juiste en zaligmakende te beschouwen, een behoefte om deze levenswijze aan anderen op te dringen en het niet volgen ervan als verwerpelijk en minderwaardig te beschouwen. Dit nu, is in hoge mate on-humanistisch. Het is uiteindelijk een bekeringswaan van dezelfde soort, gepaard aan een zeker gevoel van superioriteit, waartegen wij b.v. bij het christendom - en terecht - bezwaar maken.

Dit soort lieden meent, dat humanisme identiek is aan een soort 'Rein-leven'-beweging. Het één sluit het ander niet uit, maar het zijn volkomen gescheiden begrippen. Mij is een extreem geval bekend van een vermeend humanist (hij is inmiddels ter ziele) die het prototype van alle negativisten genoemd mocht worden: niet-roker, niet-drinker, vegetariër, rauwkost-maniak, waterkuurder en wat al niet. Nu is het een goed humanistisch standpunt om de opvattingen van zo iemand te eerbiedigen, maar dit behoort dan omgekeerd ook het geval te zijn. Maar ook deze man behoorde tot het type mensen, dat zijn levenswijze als de enig juiste beschouwde en overal anderen van het verkeerde van hun levenswandel wil bekeren. Als gevolg hiervan was het ronduit een onmogelijke vent, met wie een normale omgang of gesprek ondenkbaar was... Merkwaardig is, dat zijn zoon zich bij een christelijke jongerengemeenschap heeft aangesloten, terwijl zijn dochter een sterke hang naar het katholicisme vertoonde. Blijkbaar waren de preken van dominee en pastoor minder erg dan het nooit aflatende gepraak van pa!

Bij wijze van 'boutade' heeft een mijner vrienden eens gezegd, dat een 'all-round' humanist met geen enkel aspect van het leven persoonlijk onbekend moest zijn, wilde hij erover kunnen meepraten. Hij moest minstens één keer in zijn leven stomdronken geweest zijn, één keer op de Reeperbahn in Hamburg (dé poel van ontucht in Europa), enz. Dit is wel het andere uiterste; het was dan ook een boutade...

Als rokers en niet-rokers, al dan niet humanisten, tezamen komen is met een weinig goede wil en vooral wellevendheid van beide zijden gemakkelijk een voor iedereen aanvaardbaar compromis te vinden, dat het samenzijn voor beide partijen best dragelijk maakt, vooral als men bedenkt dat er belangrijker en gewichtiger vraagstukken bestaan...

(In iets verkorte vorm overgenomen uit 'Binding', het blad van het Gewest Zuid-Holland Zuid van het H.V. Discussie nu gesloten. Redactie).

Humanisten en oorlog

VOOR de tweede maal heeft de wereldraad van kerken zich tegen de oorlog in Vietnam gekeerd. Ook paus Paulus, president De Gaulle, Oe-Thant, secretaris-generaal van de V.N. en belangrijke burgers uit de westerse landen hebben de Amerikaanse regeringsleiders onder druk gezet, om wat water in hun militaire wijn te doen ten einde tot een snellere oplossing van het conflict in Vietnam te

komen. Kan het Humanistisch Verbond daaraan voorbij gaan?

Nu de 20-jarige strijd voor gelijke rechten in Nederland is gewonnen en de contacten met buitenlandse humanisten toenemen, lijkt het mij bedenkelijk wanneer het Verbond, of althans de leden, het oorlogsbedrijf langs hun koude kleren laten afglijden.

De oorlog in Vietnam kan nog altijd uitgroeien tot een derde wereldoorlog. Een groot deel van de wereldbevolking, ook uit beschaaft landen, geïnfecteerd door oorlogshypnose, wenst nog steeds in stilte dat het China van Mao-Tse-Toeng, zo nodig met kernwapens zal worden vernietigd, althans als de westerse landen Amerika met man en macht te hulp zouden willen komen.

Ik weet goed, dat de meningen over recht, politiek en militaire macht uiteenlopen, maar als het bij de kerken mogelijk is openlijk te protesteren tegen deze mensvernietigende oorlog en tegen oorlogspsychosen, des te meer moet het toch voor humanisten een zaak kunnen zijn waarover gesproken en geschreven moet kunnen worden.

Het gevaar is niet denkbeeldig, dat wij naast de christenen brave mensen willen zijn en ons liever distantiëren van de grote wereldproblemen. Of is dit misschien wat te veel overdreven?

W. WALOP
(Zwáár overdreven! Zie bijvoorbeeld in dit nummer het hoofdartikel 'Vietnam en Algerije' van Constantine en het artikel van prof. Mazure, in dat van 2 april dat van prof. Nijboer en op 16 april de afsluitende discussie tussen beide laatste auteurs. Red.).

Ethiek en godsdienst

MET belangstelling nam ik kennis van de beschouwing van prof. G. Gonggrijp in M. en W. van 22 januari. Prof. P. J. Roscam Abbing poneerde in zijn betoog: 'Zelfs de humaniteit is tenslotte afhankelijk van bijbels theïstisch geloof.' Terecht wijst prof. Gonggrijp in dit verband op de moraliteit in oosterse landen, die de door prof. Roscam Abbing geponeerde (maar blijkbaar niet bewezen!) stelling voldoende weerlegt. Trouwens reeds in de zeventiende eeuw heeft Pierre Bayle (een christelijk denker!) aangetoond (met het voorbeeld Spinoza voor ogen) dat het christelijke geloof geen voorwaarde behoeft te zijn voor een verantwoorde ethiek.

Toen Schopenhauer schreef: 'Onbeperkt medelijden met alle wezens is de beste waarborg voor zedelijk goed gedrag' werd hij hierbij meer geïnspireerd door Indische denkers dan door het christendom (het christendom kent zelfs in het geheel niet het 'medelijden met alle wezens', dus ook de dieren!). Het boeddhisme wijst op de noodzaak van deernis en vriendelijkheid, vrijgevigheid, kuisheid, spreken van waarheid, matigheid en voorts waakzaam en bewust zijn (het laatste punt spreekt ons humanisten zeker niet het minst aan!). De hindoeïstische denker Vivekananda (1862-1902) die zoveel gedaan heeft voor het religieus en sociaal reveil in India, wilde 'dat iedereen dagelijks een, of zes, of twaalf blinden, zieken, zwakken, hongerigen tot zich nam, om ze te voeden, te verplegen en hun dezelfde verering te bewijzen als aan Çiva en Vishnoe in de tempel' (geciteerd bij Romain Rolland 'Het leven van Vivekananda').

En wat de Chinese ethiek betreft, hoe positief klinken de woorden van Mencius (Meng-tze ± 300 vóór Chr.): 'Alle mensen zijn broeders', 'Alle mensen hebben een hart, dat het lijden van anderen niet kan verdragen'. Nu heeft men van christelijke zijde er wel op gewezen, dat, ondanks deze oosterse ethiek, de zorg voor de naaste in Oost-Azië aanzienlijk geringer is dan in christelijke landen. Verstarde maatschappelijk-religieuze systemen als het kastensysteem hebben in dit opzicht zeker een ongunstige invloed. Maar bekommerde men zich in het negentiende-eeuwse christelijke Europa, de tijd van Georg Büchner (men leze nog eens zijn 'Woyzeck'), Zola en Dickens veel méér om de naaste? De aandacht voor het lijden van de medemens en het bewuste streven hierin verandering te brengen, was eerder het werk van niet-christelijke socialistische, utopisten en andere vrijgeesten dan van het officiële christendom. Nu werd onlangs in een televisieforum van het IKOR betoogd, dat deze radicale denkers wezenlijk beïnvloed waren door

ANNONCES

Weduwe, 53 jaar, vlotte verschijning, zou graag vriendschap willen met een beschaafde man, met goede ontwikkeling en soc. en culturele belangstelling.

Brieven onder no. 12 aan buro M. en W.

Welk 'moedig' meisje met vr. kar. trekt eens de stoute schoenen aan en schrijft een 29-j. man (donker haar en ogen, hbs-opl., bereisd, veelz. interesse, die 't vrijgezellenbestaan al langer dan vandaag beu is.

Br., l.m.f., o.e.r., worden gaarne ingewacht onder no. 13, buro M. en W. en allen beantw. Geheimh. verzekerd.

Tessin:

In mod. villa m. gr. tuin en eigen strand, zonnige gem. zit- slaapkamers m. gebr. v. keuken of gem. woning te huur.

M. Vanetti-Boomgaard, 6616 Losone-Locarno (Zwitserland).

Belangstellend?

Humanistische Jongeren Groep

Saxenburgerstraat 34 II, Amsterdam.
Tel. 020 - 8 75 09.

Lijst van boeken en brochures

verkrijgbaar bij het

Humanistisch
Verbond

postbus 114, oude gracht 152
utrecht, telefoon 030-2 46 41
postgiro 30.49.60

de ideeën van het christendom. (Deze bewering werd overigens in het geheel niet met bewijzen gestaafd). De consequentie van een dergelijke hypothese zou zijn de conclusie, dat revolutionaire socialistische, vrijdenkers en humanisten, voor zover zij naar verbetering van het lot van de misdeelden streefden, het christendom méér en zuiverder tegenwoordigden dan hun christelijke tijdgenoten. Een conclusie die ik al evenmin voor mijn rekening zou durven nemen als de door niets gestaafde bespiegelingen van prof. Roscam Abbing over het gevaar van 'bestialiteit' wanneer de fundamenteën van een christelijke ethiek ontbreken. Juister lijkt het mij uit te gaan van een algemeen-menselijk besef van goed en kwaad, van een in de aanleg meegegeven en door de opvoeding verder ontwikkeld besef van medemenselijkheid, zonder hetwelk het menselijk bestaan on-menselijk en daarmee onleefbaar is.

P. KRUG

¹⁾ Zie in dit verband mijn beschouwing over Albert Schweitzer, 'Mens en Kosmos', juli/aug. 1965.

let op: grote psp verkiezings voordeelactie!

Nog slechts enkele dagen voordeel-koopjes bij uw PSP. Kies bewust of koop nu. Al deze artikelen móeten weg, vóór het te laat is. Deze aanbiedingen vindt u alleen bij uw PSP, de partij die u het leven dragelijker wil maken!

Natuurlijkehbers, uw laatste kans
**16perceeltjes riant
recreatiegebied**

Na lang zoeken is het gelukt: alleen deze week nog fraai recreatiegebied. Riant gelegen tussen militair oefenterrein met blijvend vrij uitzicht op belendende industrie. Beleg nu - maak straks uw speculatiewinst!

**FEESTNEUZEN
met
binnenfilter**

Stinkt uw stad, stinkt het water, stinken de fabrieken? U lacht er om met onze feestneus op. Helpt afdoende tegen iedere luchtverontreiniging. Neem uzelf bij de feestneus!

Tot 23 maart in de reclame
Toegelachen door H.H. Fabrikanten en Regeeringspartijen

**WATJES
IN LUKE
VERPAKKING**

Speciaal voor deze verkiezingen uitzonderlijk watjes-voordeel. Wilt u rust, wilt u vrede, wilt u lekker doordutten? Dan een wat in het lin-keroor en een in het rechter. Slaap gerust, de regering wordt immers op de hoogte gehouden.

**ALLEEN
BIJ UW VRIENDELIJKE PSP
GROOT BB-SPEL**

In een onlangs gedecoreerde doos, met Wenken en Voorschriften aan de binnenzijde van het deksel, ontvangt u:
1 leuke anti-stralingsmuts (voorgeschreven Regeerings-model)
1 leukje zand
1 originele maffe IJzeren voorraad
1 blokhout (stapelbaar)

Dit leerrijke speelgoed is zinloos, nutteloos en zedeloos. Afbraakprijs

Wegens sluiting van ons bedrijf in Deventer, grote partij **STEMPELKAARTEN** van vooroorlogse kwaliteit

Verzeker uw aandeel in de welvaart. Haal vast een flinke voorraad in huis, dat voorkomt teleurstelling later.

woningzoekenden opgelet
Hier komt de kans waar u al jaren en jaren en jaren en jaren op wacht!

AFGEDANKTE LEGERTENTEN

Nog uitstekend geschikt voor gezinsbewoning. Kwaliteit is onze reclame. Mogen zonder vergunning worden opgezet.

Deze aanbieding alleen voor houders van groene urgentiekaart.

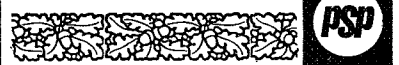
Onmisbaar voor alle sleurstemmers en hen die dat willen worden. Een uitkomst voor politiek ongeïnteresseerden. Moderne vormgeving - lijstnummer opgeven. Sterk verlaagde verkoopprijs.

EXTRA AANBIEDING VOOR U
die deze advertentie tot hiertoe hebt gelezen

Vergeet politiek, vergeet partijbelangen. Kijk om u heen, snuif de lucht op, die langzaam verpest wordt. Denk aan de mensen die nu al jaren op een huis wachten, vraag u af hoe uw kinderen straks in dit land moeten leven.

**langzaam maar zeker wordt
Nederland onleefbaar**

Wij, de PSP, willen niet nakaarten en niet natrappen. Wij willen de put dempen voor het zoveelste kalf verdronken is. Daar zijn stemmen voor nodig. Van u bijvoorbeeld.

BON

- ☐ Ik wil uitvoerige inlichtingen over de doelstellingen van de PSP.
- ☐ Ik wil uitvoerige inlichtingen over het lidmaatschap van de PSP.
- ☐ Ik wil lid worden van de PSP.

Naam:

Straat:

Plaats:

Hokje zwart maken voor het punt dat u belangrijk vindt. Bon invullen, uitknippen, envelop met 8-ct. postzegel, adres: PSP, postbus 700, Amsterdam. Wij zorgen voor de rest.

psp